

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено суть та значення стратегічного управління прибутку для підприємства в сучасних умовах ринку. Визначено необхідні умови та напрями ефективного управління прибутком. Наведено характеристику моделі стратегічного управління прибутковістю підприємств з позиції економічної збалансованості. Встановлено, що основними шляхами покращення цільової структури формування та використання прибутку підприємства є: визначення пріоритетного напрямку використання прибутку – капіталізації коштів, що спричинить подальший розвиток підприємства та покращення фінансових результатів його діяльності, а також проведення економічної роботи щодо аналізу динаміки та чинників отриманих прибутків у базовому періоді, виявлення резервів, що сприятимуть максимізації прибутку, а також ефективного планування формування, розподілу та використання прибутку на наступні періоди.

Актуальність теми. Забезпечення динаміки сталого розвитку підприємства визначається його спроможністю здійснювати фінансування відтворювального процесу на розширеній основі. А для цього необхідно, насамперед, отримувати прибуток певної величини та якості, що забезпечує розширене відтворення підприємства.

Проблеми стратегічного управління, формування і використання прибутку підприємства, його прибуткової діяльності в різних аспектах досліджували науковці України і зарубіжжя. Серед них варто назвати: Г. Азгальдова, І. Бланка, І. Балабанова, Л. Бадалова, Б. Данилишина, Дж. Джурана, С. Дорогунцова, І. Каца, Г. Крамаренко, М. Коробова, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, А. Маршалову, Н. Менкю, М. Мельникову, Л. Омелянович, А. Поддєрьогіна, р. Солоу, А. Садекова, р. Сайфуліна, О. Стоянову, Н. Ушакову, Н. Чумаченка, А. Шеремета. Водночас, за межами сучасних досліджень залишаються поєднання якісної та кількісної характеристик прибутку, що поширює не тільки систему об'єктів якості, а й просуває показник прибутку на принципово новий рівень у фінансовому механізмі підприємства.

Результативним елементом прибутковості підприємства є маса і норма прибутку, які становлять потужний важіль динамічного розвитку його діяльності. Проблематика прибутковості підприємства охоплює питання його виникнення в процесі функціонування, формування у сфері обміну і розподілу та використання для нагромадження капіталу (капіталізації прибутку). Особливе значення ці проблемні питання мають для підприємств, де протягом тривалого часу прибутковість істотно не зростала, або які функціонують збитково. Для вирішення цієї проблеми потрібно системно дослідити сутність прибутковості підприємства як процесу, його складові елементи, їх чітку цілеспрямовану взаємодію для функціонування і розвитку підприємства та забезпечення високого результату, сучасні альтернативні стратегії підвищення прибутковості та заходи з її забезпечення.

Мета дослідження. Дати характеристику концептуальних засад стратегічного управління прибутком та створити його модель з позиції економічної збалансованості.

Виклад основного матеріалу. Під стратегічним управлінням прибутком підприємства розуміють процес стратегічних змін, спрямованих на переорієнтування діючої стратегії управління прибутком підприємства з урахуванням відповідності його внутрішніх можливостей умовам зовнішнього середовища [2, с. 8].

В умовах розвитку ринкової економіки України прибуток є основним спонукальним мотивом здійснення будь-якої підприємницької діяльності, оскільки він забезпечує зростання добробуту власників та працівників підприємства через дохід на вкладений капітал. Поряд із цим, в умовах фінансової кризи значно погіршились основні показники діяльності підприємств, зокрема і остаточні фінансові результати його діяльності. На основі даних аналітичної таблиці ми можемо простежити прибутковість різних видів діяльності в Україні за період 2008-2009 рр.

Отже, з показників табл. ми бачимо, що за період 2008-2009 рр. значна частина підприємств України працює збитково, при цьому характерним є погіршення цього показника з 37,2 % до 41,3 % підприємств. Негативним є те, що загальний показник фінансових результатів діяльності підприємств в Україні у 2009 р. є збитковим за обсягом 31589,9 млн грн.

Особливо відчутно світова фінансова криза вплинула на такі галузі як промисловість, будівництво та фінансова діяльність. Найвищий відсоток підприємств, які працюють збитково у сфері будівництва – 52,7 %. Водночас, основною причиною негативних фінансових результатів діяльності підприємств в Україні є, на наш погляд, недосконалість або систематична відсутність побудови стратегічного управління прибутком, що базується на детальному аналізі як зовнішніх, так і внутрішніх чинників дослідження.

Концептуальні засади стратегічного управління прибутком, а саме: стратегічного планування, стратегічної організації і стратегічного контролю. На етапі стратегічного планування прибутку визначають цільову суму прибутку відповідно до стратегічних цілей і завдань підприємства з урахуванням його стадії життєвого циклу; здійснюють стратегічний аналіз управління прибутком на засадах моніторингу прибутковості підприємства та обґрунтування планів і програм дій на основі оцінювання стратегічних альтернатив. На етапі стратегічної організації приводять у відповідність з обраною стратегією всі ресурси і внутрішні зв'язки підприємства, його цілі, завдання і сферу відповідальності працівників; здійснюють організаційні зміни на підприємстві та розробляють політику кожного структурного підрозділу. Завершальним етапом стратегічного управління прибутком підприємства є стратегічний контроль за виконанням розроблених заходів. Перевага запропонованої структурно-логічної схеми полягає в тому, що вона охоплює всі складники процесу управління прибутком, зумовлені його функціями та наявністю прямого і зворотного зв'язку між елементами. Крім того, саме використання такої логіки стратегічного управління прибутком підприємства надає можливість комплексно охопити всі види ресурсного потенціалу підприємства і діяльність його інфраструктур.

Табл. Фінансові результати діяльності підприємств України за видами економічної діяльності за 2008-2009 рр. [5]

Галузі	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування		Підприємства, які одержали прибуток				Підприємства, які одержали збиток			
			фінансовий результат		у % до загальної кількості підприємств		фінансовий результат		у % до загальної кількості підприємств	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Усього ¹	8954,2	-31589,9	193669,1	99003,7	62,8	58,7	184714,9	130593,6	37,2	41,3
у тому числі сільське господарство, мисливство, лісове господарство	6041,8	6237,1	12007,3	9013,9	71,7	80,2	5965,5	2776,8	28,3	19,8
промисловість	20243,2	-3948,1	70812,5	39611,7	61,1	54,1	50569,3	43559,8	38,9	45,9
будівництво	-6807,9	-1936,8	6159,3	1795,4	62,8	47,3	12967,2	3732,2	37,2	52,7
торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	-28146,0	-2171,2	25713,2	15554,5	65,9	59,5	53859,2	17725,7	34,1	40,5
торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт	-4958,3	-1463,6	2271,9	1605,6	62,3	40,3	7230,2	3069,2	37,7	59,7
оптова торгівля посередництво в оптовій торгівлі	-18842,2	55,5	21512,5	12043,2	64,8	60,6	40354,7	11987,7	35,2	39,4
роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	-4345,5	-763,1	1928,8	1905,7	71,6	65,9	6274,3	2668,8	28,4	34,1
діяльність готелів та ресторанів	-1446,7	-309,6	504,0	276,9	61,9	57,0	1950,7	586,5	38,1	43,0
діяльність транспорту та зв'язку	4518,9	11472,5	16644,8	16967,4	59,5	53,7	12125,9	5494,9	40,5	46,3
фінансова діяльність	25042,5	-37587,5	34834,0	8679,2	61,8	64,0	9791,5	46266,7	38,2	36,0
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	-8796,6	-1001,8	25063,2	6461,0	58,2	59,0	33859,8	7462,8	41,8	41,0
освіта	86,0	86,1	131,8	101,7	70,4	73,8	45,8	15,6	29,6	26,2
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-113,5	148,3	283,4	280,0	65,5	67,6	396,9	131,7	34,5	32,4
надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	-1768,2	-2550,9	1359,3	242,9	59,9	48,5	3127,5	2793,8	40,1	51,5

На підставі виконаного дослідження практики стратегічного управління прибутком ми удосконалили методичні рекомендації зі стратегічного аналізу його управління. На відміну від існуючих підходів до стратегічного аналізу прибутку, поряд із аналізом впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на стратегічне управління прибутком запропоновано проводити моніторинг системи управління прибутковістю підприємства, складовими елементами якого є оцінювання інформаційних систем, діючої стратегії управління прибутком, організації процесу економічного управління прибутком, стратегічного контролю.

Розроблення стратегії управління прибутком підприємства здійснюється на основі однієї з базових стратегій з урахуванням періоду його життєвого циклу. Для періоду підйому базовою стратегією є стратегія зростання. Як стратегію управління прибутком рекомендовано досягнення беззбитковості діяльності, забезпечення мінімального рівня рентабельності та досягнення цільового прибутку. У періоді стабілізації запропоновано застосовувати стратегію збереження темпів зростання прибутку з урахуванням інфляції. Розроблення такої стратегії охоплює обґрунтування стійкого рівня прибутковості. Період спаду потребує утримання позицій на ринку. За таких умов за наявності базової стратегії виживання підприємствам рекомендовано застосовувати одну із стратегій управління прибутком: стратегію забезпечення мінімального рівня рентабельності або стратегію досягнення беззбитковості діяльності [2, с. 12].

Для підвищення результативності діяльності підприємства потрібно сформулювати дієву систему управління прибутком, яка розглядається як сутність взаємопов'язаних елементів, кожний з яких виконує певну роботу, спільна дія котрих забезпечує досягнення механізму отримання прибутку заданої величини. У цієї системі треба виділити шість основних блоків: мета, принципи й завдання управління; механізм управління; організаційне забезпечення; інформаційне забезпечення; методи аналізу прибутку; контроль за виконанням плану з прибутку.

Структура механізму управління прибутком підприємства охоплює ринковий механізм регулювання формування й використання прибутку, державне нормативно-правове регулювання питань формування й розподілу прибутку, внутрішній механізм регулювання окремих аспектів формування, розподілу й використання прибутку, систему конкретних методів і прийомів здійснення управління прибутком.

Система організаційного забезпечення управління прибутком – це взаємозалежна сукупність внутрішніх структурних служб і підрозділів підприємства, які забезпечують розроблення й прийняття управлінських рішень щодо окремих аспектів формування прибутку та несуть відповідальність за результати цих рішень. Організація управління прибутком на машинобудівному підприємстві визначається загальною структурою управління підприємством, наявними структурними підрозділами, службами і відділами та взаємозв'язками між ними. Останнім часом організаційне управління прибутком базується на формуванні більш ефективних структурних підрозділів підприємства – центрів відповідальності. Вихідним моментом створення систе-

ми управління прибутком на основі виділення центрів відповідальності є персоніфікація відповідальності за ухвалення рішень. Виділяють три види центрів відповідальності: центр витрат, центр прибутку, центр інвестицій.

Система управління прибутком також може функціонувати тільки за наявності відповідних інформаційних даних, на підставі яких можна, по-перше, налагодити постійний моніторинг процесу формування прибутку, по-друге, оцінювати рівень операційного та загального прибутку, а по-третє, аналізувати чинники впливу на обсяг прибутку. Джерелами інформації для прийняття рішень стосовно процесів управління прибутком є дані маркетингового аналізу, бухгалтерського та управлінського обліку.

Для забезпечення ефективності системи управління прибутком в організаційну структуру підприємств треба вводити служби контролінгу. Вагоме значення в системі контролінгу має оперативний аналіз відхилень витрат підприємства. Він дає змогу своєчасно оцінити господарські ситуації, пов'язані з формуванням витрат діяльності, виявити негативні причини і вади в роботі, внутрішньогосподарські резерви покращення використання ресурсів підприємства, забезпечити оперативне маневрування ресурсами і капіталом з метою раціоналізації витрат [6, с. 9].

Певний рівень стратегічного управління прибутком та вид базової стратегії відповідають одній із стратегій управління прибутком. За високого рівня стратегічного управління прибутком та базової стратегії розвитку запропоновано використовувати стратегію збереження темпів зростання прибутку з урахуванням інфляції або стратегію досягнення цільового прибутку. За середнього рівня стратегічного управління прибутком та базової стратегії стабілізації запропоновано використовувати стратегію забезпечення мінімального рівня рентабельності. За низького рівня стратегічного управління прибутком та базової стратегії виживання запропоновано використовувати стратегію досягнення беззбитковості.

Економічним важелем управління підприємством є набір показників, які згруповано за економічним змістом у блоки та забезпечують досягнення необхідного рівня прибутковості, як результату управління діяльністю підприємств. Запропоновану модель управління прибутковістю підприємств з позиції економічної збалансованості наведено на рисунку.

Інструментом стратегічного управління прибутком підприємства є збалансована система показників, яка орієнтує керівництво підприємства на адекватний стратегічний розвиток. Актуальним є вдосконалення методичного підходу до стратегічного управління прибутком підприємства з використанням збалансованої системи показників. Для підприємств, відповідно до певного періоду життєвого циклу, розроблено показники успіху та стратегічні карти управління прибутком, а також схему зв'язку показників прибуткової діяльності підприємства.

Рекомендовано розробляти стратегію управління прибутком підприємства з урахуванням періоду його життєвого циклу, використовуючи певний набір взаємопов'язаних формалізованих показників, які дають змогу оцінити ключові фактори успіху не тільки поточного, а й майбутнього періоду.

Тому використання запропонованого методичного підходу спрямоване на виокремлення показників, які є найважливішими для підприємства в певному періоді життєвого циклу. Одночасно негативна зміна цих показників сигналізує про небезпечну ситуацію, що склалася на підприємстві, а також про потребу переходу до наступного періоду життєвого циклу [2, с. 12].

Рис. Модель стратегічного управління прибутковістю підприємств з позиції економічної збалансованості [7, с. 7]

Формування та дослідження системи абсолютних та відносних показників оцінки прибутковості є основою гіпотези, що провідні позиції посідають різні з них залежно від стадії розвитку та конкурентного становища підприємства на ринку, виходячи із об'єктивно можливого стану його прибутковості.

Для такої цільової орієнтації варто розробити механізм управління прибутковістю промислового підприємства, інструментарій побудови якого передбачав би використання відповідних моделей, алгоритмів, матриць та обґрунтовує визначальний показник прибутковості. Саме розроблення способу виявлення не лише фактичного, але й об'єктивно можливого стану прибутковості підприємства, вироблення підходу до формулювання мети механізму управління нею у вигляді визначального показника прибутковості (для певного підприємства за певних обставин), вибір методів визначення його оптимальних параметрів та стратегії забезпечення досягнення становить основу новизни змісту розробленого механізму. Визначальним показником прибутковості підприємства є такий показник, який, відповідно до встановлених критеріїв оцінки стану підприємства, посідає провідну позицію щодо мети, перспектив і стратегії його розвитку у напрямі якісного покращення прибутковості в механізмі управління [9, с. 7].

Висновки і пропозиції. Отже, з метою підвищення результативності діяльності підприємства та його стратегічного розвитку у перспективі, виникає потреба у розробленні стратегії управління підприємством, спрямованої на вдосконалення механізму формування та використання прибутку. Для максимізації прибутку підприємства потрібно, насамперед, виконати комплекс завдань щодо забезпечення зростання обсягів діяльності, ефективного управління витратами, підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, оптимізації складу та структури обігових коштів, підвищення продуктивності праці та вдосконалення системи управління підприємством. Розподіл прибутку підприємства потрібно здійснювати відповідно до спеціально розробленої політики, формування якої становить собою складну економічну задачу. Дана політика повинна відображати основні вимоги загальної стратегії розвитку підприємства, забезпечувати підвищення його ринкової ціни, формувати належні обсяги інвестиційних ресурсів, забезпечувати матеріальні інтереси власників та працівників. Основними шляхами покращення цільової структури формування та використання прибутку підприємства є: визначення пріоритетного напрямку використання прибутку – капіталізації коштів, що спричинить подальший розвиток підприємства та покращення фінансових результатів його діяльності, а також проведення економічної роботи щодо аналізу динаміки та чинників отриманих прибутків у базовому періоді, виявлення резервів, що сприятимуть максимізації прибутку, а також ефективного планування формування, розподілу та використання прибутку на наступні періоди.

Література

1. **Антонюк Р.Р.** Проблемні аспекти управління прибутком сільськогосподарських підприємств / Антонюк Р.Р., Березівський П.С. // Економічний простір. – 2009. – № 21. – С. 312-320.
2. **Баранцева С.М.** Стратегічне управління прибутком торговельного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / С.М. Баранцева-Донецьк, 2007. – 22 с.
3. **Верхоглядова Н.І.** Зміст та значення прибутку як головної рушійної сили ринкової економіки / Верхоглядова Н.І., Ільїна С.Б., Шило В.П. // Економічний простір. – 2008. – № 18. – С. 237-245.
4. **Дзюбенко Л.М.** Організаційно-економічне забезпечення прибутковості підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Л.М. Дзюбенко. – К., 2007. – 22 с.
5. **Офіційний** web-сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. **Ткаченко Є.Ю.** Управління формуванням прибутку в процесі господарської діяльності підприємств машинобудування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Є.Ю. Ткаченко. – Запоріжжя, 2006. – 22 с.
7. **Федорова О.В.** Збалансованість як метод управління прибутковістю підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / О.В. Федорова. – К., 2007. – 22 с.
8. **Хістієва О.В.** Якість прибутку та його вплив на сталий розвиток торговельного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.05 / О.В. Хістієва – Донецьк, 2006. – 21 с.
9. **Хмелевський О.В.** Механізм управління прибутковістю промислового підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / О.В. Хмелевський. – Хмельницький, 2008. – 22 с.

Блонская В.И., Нагирная А.Я. Стратегическое управление прибылью предприятия

Исследуется суть и значение стратегического управления прибылью для предприятия в современных условиях рынка. Определяются необходимые условия и направления эффективного управления прибылью. Приведена характеристика модели стратегического управления прибылью предприятий с позиции экономической сбалансированности. Установлено, что основными путями улучшения целевой структуры формирования и использования прибыли предприятия является: определение приоритетного направления использования прибыли – капитализации средств, которая повлечет последующее развитие предприятия и улучшение финансовых результатов его деятельности, а также проведение экономической работы относительно анализа динамики и факторов полученной прибыли в базовом периоде, выявление резервов, что будет способствовать максимизации прибыли, а также эффективного планирования формирования, распределения и использования прибыли на следующие периоды.

Blonska V.I., Nagirna A.Ya. Strategic management of enterprise an income

Essence and value of strategic management of income is explored in the modern terms of market. The necessary terms of effective management an income are determined. Description of strategic case of enterprises profitability frame is resulted from position of economic balanced. It is set that the basic ways of improvement of having a special purpose structure of forming and use of income of enterprise is: determination of priority direction of the use of income – capitalization of money, which will entail subsequent development of enterprise and improvement of financial results of his activity, and also leadthrough of economic work in relation to the analysis of dynamics and factors of the got incomes in a base period, exposure of backlogs, that maximizations of income will promote, and also effective planning of forming, distributing and use of income, on next periods.

УДК 332.122:338.43 Ст. наук. співроб. Ф.А. Важинський, канд. екон. наук – ІРД НАН України; студ. А.В. Колодійчук – НУ "Львівська політехніка"

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Визначено сутність категорій "розвиток сільських територій", "соціально-економічний розвиток", поняття інтегрованого розвитку сільських територій, яке проявляється в покращенні якості життя сільського населення через підвищення рівнів його самозабезпеченості і соціальної безпеки шляхом реструктуризації його економічної активності.

Ключові слова: розвиток сільських територій, соціально-економічний розвиток сільських територій, аграрна політика, виробнича інфраструктура, комплексність інновації, ресурси.

В умовах розвитку ринкової економіки в Україні основним напрямком аграрних реформ має стати курс на підвищення їхньої соціальної спрямованості, послідовну переорієнтацію сільської економіки на задоволення потреб населення. Без якісних змін у продуктивних силах і виробничих відносинах забезпечення належного рівня життя є неможливим.

Проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій досліджено в наукових працях таких відомих вчених, як Л. Богуш, О. Булавко, В. Бутенко, П. Гайдуцького, З. Герасимчук, В. Горкавого, Б. Данилишина,